

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)

رشته مطالعات منطقه ای

موضوع:

تاثیر عوامل منطقه ای و بین المللی بر

مشروعیت نظام سیاسی در عربستان سعودی

استاد راهنما :

سرکارخانم دکتر طاهره ابراهیمی فر

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حسین تفضلی

پژوهشگر :

غلامحسین ابراهیمی

سال تحصیلی:

تابستان ۹۰

تعه‌دنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجان‌ب غلام‌حسین ابراهیمی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۵۰۲۷۶ در مطالعات منطقه‌ای در تاریخ ۹۰/۶/۵ از پایان نامه خود تحت عنوان تأثیر عوامل منطقه‌ای و بین‌المللی بر مشروعیت نظام سیاسی در عربستان سعودی با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجان‌ب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجان‌ب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

تقدیر و تشکر

لازم می دانم به حکم "من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق" از تمامی افراد ذیل که به روش های مختلف من را در تهیه این پایان نامه یاری نموده اند تشکر و قدردانی ویژه نمایم ؛

- سرکار خانم دکتر طاهره ابراهیمی فر استاد محترم راهنما که با حوصله و دقت نظر فراوان مرحله به مرحله من را در تهیه و تکمیل این پایان نامه و رفع اشکالات شکلی و ماهوی آن راهنمایی و یاری بسیار نمودند.

- استاد محترم مشاور جناب آقای دکتر حسین تفضلی و استاد داور جناب آقای دکتر اطهری که با پیشنهادات سازنده خود در تقویت و رفع نقایص اثر سهم مهمی داشتند.

- ریاست محترم دانشکده جناب آقای دکتر محمد علی خسروی و همچنین دکتر سید علی مرتضویان معاون ایشان و کلیه مسئولین و همکاران بخش های اداری و آموزشی و همچنین انتشارات دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی که در پیشبرد و ارائه نهایی این پژوهش یاری نمودند.

تقدیم

این پژوهش را

به همسر عزیز و دختران نازنینم فاطمه و سارا

که در طول بیش از یکسال گذشته با همراهی و توجه بسیار

من را در تکمیل و ارائه این اثر یاری نمودند،

تقدیم می کنم .

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۰/۶/۵

غلامحسین ابراهیمی دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه ای از پایان نامه خود دفاع نموده و
با نمره به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....

فصل اول : کلیات تحقیق

۴.....	طرح موضوع.....
۷.....	اهداف تحقیق.....
۸.....	اهمیت تحقیق.....
۹.....	انگیزه تحقیق.....
۱۰.....	سوال اصلی و سوالات فرعی.....
۱۱.....	فرضیه تحقیق.....
۱۱.....	مفاهیم تحقیق.....
۱۳.....	متغیرهای تحقیق.....
۱۳.....	روش تحقیق.....
۱۴.....	ادبیات و پیشینه تحقیق.....
۱۵.....	سازمان دهی تحقیق.....
۱۸.....	موانع و مشکلات تحقیق.....

فصل دوم : مبانی نظری

۲۰.....	الف) تعریف مشروعیت.....
۲۳.....	ب) انواع مشروعیت سیاسی :.....
۲۴.....	۱- مشروعیت سنتی.....
۲۴.....	۲- مشروعیت کاریزمایی.....
۲۵.....	۳- مشروعیت قانونی.....

۲۶.....	۴- مشروعیت الهی.....
۲۶.....	۵- مشروعیت مبتنی بر زور و غلبه.....
۲۷.....	ج (مشروعیت و اقتدار.....
۲۸.....	د) مشروعیت و مقبولیت.....
۲۹.....	هـ) مراتب مشروعیت.....
۲۹.....	و) بحران مشروعیت : .....
۳۱.....	ز (شاخص های بحران مشروعیت : .....
۳۱.....	۱- محدودیت مشارکت سیاسی و اجتماعی.....
۳۲.....	۲- نارضایتی مردمی .....
۳۳.....	۳- نارضایتی طبقه متوسط.....
۳۴.....	۴- عدم کارایی و کارآمدی.....
۳۴.....	۵- کاربرد زور و خشونت.....

فصل سوم: بنیان های مشروعیت سیاسی در عربستان سعودی

۳۷.....	۱- تاریخچه شکل گیری دولت سعودی .....
۳۷.....	- دولت اول سعودی .....
۳۸.....	- دولت دوم سعودی .....
۳۹.....	- دولت سوم سعودی و تشکیل پادشاهی عربستان سعودی.....
۳۹.....	۲- بنیان های اولیه مشروعیت سیاسی در عربستان سعودی.....
۴۰.....	الف) - بنیان سستی .....
۴۰.....	۱- پادشاهی وراثتی .....
۴۱.....	۲- هیات بیعت ، وظیفه و اعضای آن.....
۴۱.....	ب) - بنیان دینی.....
۴۱.....	۱- اتحاد محمد بن سعود و محمد بن عبدالوهاب.....

- ۲- نقش روحانیون مذهبی در ساختار سیاسی ۴۲
- ۳- ارکان رسمی قدرت روحانیون وهابی ۴۴
- الف (هیات علمای بزرگ : (هیئة كبار العلماء) ۴۴
- ب) هیات امر به معروف و نهی از منکر ۴۵
- ۳- بنیان های ثانویه مشروعیت نظام سعودی ۴۵
- الف-) کابینه و هیات وزیران ۴۶
- ب-) مجلس شورا و صلاحیت های آن ۴۷
- ج-) منابع اقتصادی و اجرای طرحهای توسعه ای ۴۹

فصل چهارم : عوامل منطقه ای و بین المللی تاثیر گذار بر مشروعیت سیاسی عربستان سعودی

- الف-) عوامل منطقه ای ۵۲
- ۱- پیروزی انقلاب اسلامی ۵۲
- ۲- جنگ اول خلیج فارس ۵۴
- ۳- جنگ دوم خلیج فارس و اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ ..... ۵۷
- ۴- جنگ ۳۳ روزه لبنان و پیروزی حزب الله ۵۹
- ۵- قضیه فلسطین و حمله اسرائیل به نوار غزه ۶۰
- ۶- قیام حوثیین یمن و تاثیر آن بر عربستان سعودی ۶۱
- ۷- چالش انقلاب های عربی و افزایش سطح مطالبات سیاسی ۷۹
- ب-) عوامل بین المللی ۶۵
- ۱- نقش تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات ۶۵
- الف-) تاثیر شبکه های ماهواره ای عربی و غیر عربی ۶۶
- ب-) تاثیر اینترنت و رسانه های الکترونیکی ۶۷
- ۲- حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و مبارزه با تروریسم ۶۹
- الف-) قضیه بن لادن و ظهور پدیده وهابی هراسی ۶۹

ب) - مبارزه با تروریسم بین المللی ۷۱

فصل پنجم : آثار عوامل منطقه ای و بین المللی بر مشروعیت سیاسی در عربستان سعودی

- ۱- تاثیر عوامل منطقه ای بر مشروعیت سیاسی در عربستان سعودی ۷۴
- الف) تاثیر دو جنگ اول و دوم خلیج فارس بر تضعیف بنیان مذهبی عربستان سعودی ۷۴
- تفکر اخوانی و چالش در تفکر دینی حاکم ۷۶
- جریان الصحوه ، اولین چالش تفکر دینی حاکم ۷۷
- گروه جهادی عملگرا: (تیار الجهاد العملي) ۷۹
- ب) تاثیر جنگ اول و دوم خلیج فارس و چالش انقلاب های عربی بر تزلزل در پایه های عمومی قدرت سعودی ۸۰
- ۱- طبقه متوسط و مطالبات آنها ۸۱
- ۲- اقلیت شیعه و تقاضای حقوق اولیه شهروندی ۸۲
- ۳- زنان و حق مشارکت سیاسی ۸۴
- ۴- سلب اعتماد عمومی از حاکمیت ۸۵
- ۲- بررسی تاثیر عوامل بین المللی بر مشروعیت سیاسی در عربستان سعودی ۸۶
- الف) - بررسی تاثیر تبعات حادثه ۱۱ سپتامبر بر نهاد پادشاهی عربستان سعودی ۸۷
- ۱- رقابت قدرت در خاندان سعودی ۸۷
- ۲- رقابت قدرت و تغییر مداوم قانون جانشینی ۹۰
- ۳- رقابت بین فرزندان و نوادگان عبدالعزیز ۹۲
- ۴- نگرش های متفاوت ۹۳
- جریان طرفدار اصلاحات ۹۴
- جریان طرفدار آمریکا ۹۵
- جریان سستی و مذهبی ۹۶

- ب) نقش تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات و تبعات ۱۱ سپتامبر در تضعیف جناح دینی حاکم..... ۹۷
- تضعیف داخلی..... ۹۷
- تضعیف تجویزی..... ۹۸
- نتیجه گیری..... ۱۰۱
- منابع..... ۱۱۱

مقدمه :

قرن حاضر که معروف به عصر تکنولوژی ارتباطات و فنآوری اطلاعات می باشد میزان تاثیر پذیری متقابل کشورها از یکدیگر و همچنین تاثیر پذیری و تاثیر گذاری محیطی و منطقه ای را بیشتر نموده است . در این میان موضوعاتی که مرتبط با سیاست های داخلی بوده، از این تاثیر پذیری نیز مستثنی نبوده اند چرا که به دلیل تاثیرات فرامرزی تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعاتی چون اینترنت ، ماهواره و شبکه های مختلف ارتباط اجتماعی الکترونیک، آثار سیاست های داخلی کشورها دیگر محدود به مرزهای ملی قدیم نمی شود و از سوی دیگر آثار و تبعات تحولات و عوامل منطقه ای و بین المللی نیز در پشت درب های ملی کشورها باقی نمی ماند و به ناچار سیاست ها ، خط مشی ها و افکار عمومی را تحت تاثیر خود قرار می دهند.

در این نوشتار با توجه به اهمیت این موضوع تلاش نموده ایم که تاثیر عوامل و شرایط منطقه ای و بین المللی را بر مشروعیت سیاسی عربستان سعودی مورد بررسی و مطالعه قرار دهیم. بر این اساس دو بنیان پادشاهی وراثتی و دینی مشروعیت عربستان سعودی به عنوان خمیر مایه اصلی تحقیق مورد کنکاش قرار می گیرد و روند تضعیف تدریجی این دو نهاد و رکن مشروعیتی نظام سیاسی عربستان متأثر از تحولات داخلی و منطقه ای و بین المللی بررسی می گردد. این تحقیق نشان می دهد که دو حادثه مهم تاریخی چون تلفیق اندیشه سیاسی اخوان المسلمین با تفکر وهابیت در دهه های ۵ و ۶۰ میلادی و همچنین تبعات ورود نیروهای آمریکایی در سال ۱۹۹۱ به عربستان سعودی ، دو نقطه عطف و تاثیر گذار در تاریخ سیاسی این کشور به شمار می روند بطوریکه بسیاری از چالشهای و بحران داخلی بعدی نیز به نوعی مرتبط با این دو حادثه مهم تاریخی می باشند. اگر چه تحولات دیگر منطقه ای و بین المللی چون پیروزی انقلاب اسلامی ایران بعنوان تجربه عملی اسلام سیاسی ، قضیه محوری فلسطین و نزاع اعراب با اسرائیل و دخالت اتباع عربستانی در حادثه ۱۱ سپتامبر از جمله عوامل مهم و چالش بر انگیز دیگر برای این کشور بوده اند.

علاوه بر عوامل فوق شاید بتوان تاثیر مصادیق تکنولوژی ارتباطات و فناوری اطلاعات چون شبکه های ماهواره ای و اینترنت را در نظام کاملاً بسته سیاسی و اطلاعاتی این کشور مضاعف دانست چرا که جامعه سنتی عربستان تحت تاثیر این عامل ضمن افزایش آگاهی سیاسی، امکان ارتباط متقابل و آزاد با جهان خارج را پیدا کرده و به نوعی به دلیل دسترسی آسان به اخبار و امکان مقایسه وضعیت نظام سیاسی کشور خود با کشورهای منطقه و جهان، افزایش سقف مطالبات سیاسی و اجتماعی آنها را نیز بدنبال داشته است.

در مجموع نگاه نویسنده به این موضوع با هدف شناخت تحولات داخلی کشوری بوده است که به دلیل دو عامل اقتصادی نفت و درآمدهای بالای نفتی و همچنین تولید اماکن مقدسه و مذهبی مسلمانان از جایگاه مهمی در جهان اسلام و سیاست های منطقه ای و حتی جهانی برخوردار می باشد و تلاش شده است گوشه ای از زوایای تحولات سیاسی عربستان سعودی را روشن نماید. بدیهی است هر چه شناخت سیاسی تصمیم گیرندگان عرصه سیاست خارجی نسبت به روند تحولات داخلی کشورها و بویژه کشورهای همسایه بیشتر شود به همان میزان می توان به اتخاذ سیاست ها، رفتارها و تصمیمات صائب تر در روابط دوجانبه و یا چندجانبه با کشورهای پیرامونی و همسایه نیز امیدوار تر بود. امید است که این تحقیق بتواند سهمی هر چند اندک در این زمینه داشته باشد.

فصل اول :

کلیات تحقیق

طرح موضوع :

گسترده شدن ارتباطات و همکاریهای بین المللی و تاثیر عوامل منطقه ای و بین المللی بر وضعیت نظامهای سیاسی کشورها از جمله موضوعاتی است که از اواخر قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم توجه کشورهای مختلف جهان و بویژه کشورهای جهان سوم و منطقه خاورمیانه را به خود جلب نموده است . در این میان رشد و گسترش تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات از جمله عوامل بسیار مهم و موثر در افزایش سطح آگاهی عمومی مردم و ارتقاء بینش سیاسی آنها به شمار میرود که بالطبع این امر خود افزایش سطح توقعات و مطالبات مردمی و بررسی و مقایسه وضعیت نظام های سیاسی از منظر افکار عمومی را فراهم نموده است به طوریکه بسیاری از کشورهای جهان نیز تحت تاثیر این عوامل و خصوصاً نگاه و نگرش افکار عمومی داخلی و جهانی در صدد تامین خواسته های عمومی و منطبق کردن نظام سیاسی بر اساس شرایط سیاسی و مقتضیات عصر حاضر می باشند.

در این میان نقش رسانه های ارتباط عمومی مثل رادیو و تلویزیون ، روزنامه ها و مطبوعات مکتوب ، ماهواره و اینترنت و نشریات الکترونیک در آگاهی بخشی و هدایت توده های عمومی و تاثیر گذاری بر تصمیم گیرندگان سیاسی و ترسیم خط مشی های سیاسی مضاعف بوده است . بسیاری از مفاهیم سیاسی و حقوقی که پیش از این بیشتر در محیط های اکادمیک و علمی مورد بحث و مطالعه قرار می گرفتند ، به دلیل وجود رسانه های گروهی و پرداختن زیاد به آن در بین عموم مردم نیز مقبولیت و رواج یافته است به طوریکه گرایش به ارزشهایی چون آزادی ، برابری ، حق آزادی بیان و مساوات ، آزادی فعالیت احزاب و جامعه مدنی عمومیت یافته و به صورت اولین درس های اجرای سیستم دموکراتیک مورد پذیرش قرار گرفته اند . بر این اساس نیز کشورهای که نتوانسته اند خود را با این جریان و موج جدید دموکراسی خواهی که به نوعی هدیه جهانی شدن می باشد همراه نمایند دچار مشکلات و بحران های داخلی متعدد زیادی شده اند.

در این میان کشورهای جهان سوم و همچنین کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه و بویژه عربستان سعودی بیشتر در معرض این موج جدید مطالبات مردمی که خواهان آزادی های دموکراتیک ، حق آزادی بیان و انتخابات آزاد می باشند قرار گرفته است . این کشور که از سال ۱۹۳۲ تاکنون رسماً بر

اساس سیستم پادشاهی موروثی اداره می شود ، در طی سه دهه اخیر به طور مشخص با موضوع افزایش خواسته ها و مطالبات مردمی جهت انجام اصلاحات و اعطای آزادی های سیاسی و مدنی و حتی برقراری نظام پادشاهی مشروطه مواجه شده است . مطالباتی که برای اولین بار این کشور را وادار به انجام تغییراتی هر چند جزئی در ساختار نظام سیاسی حاکم نموده است و نمادهایی هر چند ظاهری از الگوهای دموکراسی را در ساختار سنتی خود پذیرفته است .

مهمترین چالش سیاسی نظام سیاسی عربستان سعودی را شاید بتوان قیام جهیمان العتیبی معروف به قیام مسجد الحرام یا مکه در سال ۱۹۷۹ دانست که با توجه به تعلق جهیمان العتیبی به جریان دینی رسمی عربستان به نوعی می توان گفت اولین مواجهه داخلی دستگاه دینی سعودی بعد از سال ۱۹۳۲ و تاسیس پادشاهی عربستان سعودی می باشد که علناً مشروعیت دینی جریان دینی حاکم مورد سوال و چالش قرار گرفت و بعد از آن دومین چالش بعد از سال ۱۹۹۱ با ارسال چندین فقره نامه و اندرزنامه از سوی علماء و روشنفکران سعودی به عنوان ملک فهد و ملک عبدالله پادشاه و ولیعهد وقت سعودی به وقوع پیوست که بعد ها با فعال شدن گروههای اصلاحی چون گروه " بیداری " یا " الصحوه " و یا حتی فعالیت گروه جهادی افراطی ، صحنه تحولات سیاسی داخلی از حالت مسالمت آمیز گذشته خارج شده و برخوردهای مسلحانه و بمب گذاری در مناطق و پایگاههای نظامی " ظهران " و " الخبر " و همچنین درگیری های مسلحانه داخل شهرها را به همراه داشت بطوریکه در دوره زمانی بین سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ عملیاتهای مسلحانه به اوج خود رسیده و بسیاری از رهبران گروههای اصلاحی و جهادی دستگیر و بازداشت شدند .

در این دوران نظام سیاسی حاکم بر عربستان سعودی به تدریج با توجه به افزایش خواسته ها و مطالبات مردمی و همچنین شرایط منطقه ای و بین المللی و فشارهای خارجی تلاش نمود با ایجاد فضای باز نسبی سیاسی و پاره ای اصلاحات داخلی به کنترل بحران و چالش سیاسی داخل کشور بپردازد. بطوریکه با انجام تغییراتی مجلس شورای سعودی به شکل جدید فعال شد و چهره های جدیدی که بیشتر تکنوکرات و تحصیل کرده غرب بودند در هیات وزیران وارد شدند و همچنین در سال ۲۰۰۵ برای اولین بار انتخابات شهرداری ها در این کشور برگزار گردید و بدنبال آن نیز چندین

دور نشست و گفت و گوی ملی (حوار الادیان) با هدف آرام نمودن گروهها و افسار روشن فکر و گروههای دینی و همچنین مهار گروههای جهادی افراطی به ابتکار ملک عبدالله تشکیل شد.

از سوی دیگر به همان میزان که بنیان دینی نظام سیاسی عربستان سعودی در طی سه دهه اخیر با فراز و نشیب و چالشهای متعددی مواجه بوده است بنیان پادشاهی که اصل استمرار قدرت خاندان سعود نیز به شمار می رود نیز با چالشهای متعددی همراه بوده است بطوریکه اولین چالش آن را در تاریخ معاصر سیاسی این کشور شاید بتوان موضوع برکناری ملک سعود در سال ۱۹۶۴ و روی کار آمدن ملک فیصل دانست که با جلب حمایت سایر فرزندان آل سعود و روحانیت رسمی انجام گرفت. این چالش در سال ۱۹۷۵ با چالشی دیگر که همان قتل ملک فیصل توسط برادرزاده اش که از خاندان سدیری آل سعود بود، همراه شد که بیشتر گفته می شود ناشی از رقابت های داخلی و نزاع قدرت بین فرزندان آل سعود که از مادر ریشه سدیری دارند و فرزندان که ریشه آل شیخ و یا آل شمر دارند می باشد.

در مجموع در حال حاضر خاندان سعودی، صحنه مبارزه پنهان خاندان های ذی نفوذ در بدنه این مجموعه می باشد بطوریکه دایره این رقابت ها و نزاع ها با توجه به پیری و کهولت سن فرزندان ملک عبدالعزیز موسس پادشاهی سعودی، به نواده گان وی نیز رسیده است. در حال حاضر نیز ملک عبدالله علی رغم تشکیل نظام بیعت، با مشکل تعیین جانشین مواجه می باشد و رقابت بین ولیعهد امیر سلطان که در حال طی دوره نقاهت در خارج از کشور به سر می برد و برادر وی امیر نایف و همچنین امیر سلمان که هر دو نیز از کهولت سن و بیماری رنج می برند به شدت در جریان است و حتی گفته می شود که ملک عبدالله با توجه مشکل پیری و کهولت سن در بین فرزندان بلاواسطه ملک عبدالعزیز، ترجیح می دهد فرزندان و نواده گان جوان تر آل سعود به قدرت برسند.

تحقیق فوق همانطور که اشاره شد بیشتر نظام سیاسی عربستان سعودی را از ابتدای تشکیل آن یعنی سال ۱۹۳۲ که تاریخ تشکیل رسمی دولت پادشاهی سعودی می باشد تا دوره حاضر مورد بحث و بررسی قرار می دهد اگر چه بنا بر ضرورت مطالعاتی به صورت هر چند مختصر به تاریخچه آل سعود نیز اشاره شده اما تاکید نویسنده بر تاریخ معاصر و بویژه سه دهه اخیر در تاریخ تحولات

سیاسی معاصر آل سعود و نظام عربستان سعودی می باشد و تلاش می شود تاثیر عوامل و تحولات مختلف منطقه ای و بین المللی بر مشروعیت نظام سیاسی این کشور در فاصله زمانی مذکور و در راستای هدف تحقیق مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد .

اهداف تحقیق :

در این تحقیق نویسنده در صدد آن است که عوامل و تحولات مهم منطقه ای و بین المللی را که بر مشروعیت نظام سیاسی عربستان سعودی موثر بوده است را مورد تحلیل و بررسی قرار دهد . در این رابطه مهمترین این عوامل منطقه ای و بین المللی را می توان تحولاتی چون پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ ، حمله آمریکا به عراق در سال ۱۹۹۱ ، حادثه ۱۱ سپتامبر در سال ۲۰۰۱ و تبعات آن ، حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ و سرنگونی صدام حسین و به قدرت رسیدن شیعیان ، جنگ ۳۳ روزه لبنان در سال ۲۰۰۶ ، حمله اسرائیل به نوار غزه در سال ۲۰۰۸ و قیام شیعیان حوثی یمن و در نهایت نیز خیزش مردمی کشورهای عربی به رهبری مصر و تونس را نام برد.

نویسنده تلاش می کند با استفاده از داده های ارائه شده در متن تحقیق و بررسی عوامل تاثیر گذار فوق ، چالش های مختلف نظام سیاسی عربستان سعودی را در طول سه دهه اخیر میلادی با ترتیب و اولویت تاریخی و زمانی شناسایی کرده و تاثیر آن را بر مشروعیت نظام سیاسی این کشور ارزیابی و مورد کنکاش و بررسی قرار دهد.

شاید یکی از اهداف مهم تحقیق را فراهم نمودن منابع قابل اعتماد جهت بررسی روابط دوجانبه جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی دانست بطوریکه با تکیه بر تحولات داخلی و روند شکل گیری گروههای سیاسی و دینی نوظهور در این کشور بتوان ضمن پیش بینی وضعیت آتی رقابت های سیاسی داخلی این کشور ، واکنشها و رفتارهای آتی این کشور مهم منطقه خاورمیانه را در صحنه سیاست خارجی بهتر ارزیابی و مورد سنجش قرار داد به نحوی که بتوان در پی این شناخت و ارزیابی صحیح ، موضع و سیاست مناسبی نیز اتخاذ نمود.

اهمیت تحقیق :

کشور عربستان سعودی یکی از چهار کشور دارای عظیم ترین ذخایر ثبت شده نفتی در جهان می باشد و از دیر باز به عنوان متحد سنتی آمریکا در منطقه ایفای نقش کرده است . عربستان سعودی بعد از استقلال خود همواره یکی از کشورهای مورد حمایت بلوک غرب بوده و سیاست خارجی آن در راستای سیاست های جهانی کشورهای غربی خصوصاً آمریکا تنظیم شده است . بطوریکه حفظ منافع دول غربی در منطقه خلیج فارس و خاورمیانه و نقش متعادل کننده در مقابل سیاست های رادیکال جهان عرب و در مجموع اتخاذ سیاست محافظه کارانه و حفظ وضع موجود، پایه های اصلی سیاست خارجی این کشور را در طی چند دهه اخیر تشکیل می دهد. لذا با توجه به اهمیت این کشور و بازیگر مهم منطقه ای شاید بتوان جایگاه آن را از سه منظر سیاسی، اقتصادی و دینی مورد توجه قرار داد .

منظر اول اهمیت سیاسی این کشور است که از یک سو متاثر از موقعیت جغرافیای سیاسی و ژئوپولیتیک آن در منطقه شبه جزیره عربی ، خلیج فارس و دریایی سرخ بوده و از سوی دیگر متاثر از بعد دینی و تولید اماکن مقدسه مکه و مدینه می باشد . در این رابطه همسایگی این کشور با جمهوری اسلامی ایران و عضویت و نقش هدایتی آن در گروه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، سازمان کنفرانس اسلامی و اتحادیه عرب حائز اهمیت بسیار می باشد.

منظر دوم که منظر اقتصادی بوده، متاثر از ذخایر عظیم نفتی و گازی این کشور و تولید روزانه بیش از ۸ میلیون بشکه نفت در روز و پشتوانه غنی ارزی و طلای آن و عضویت در گروه کشورهای ۲۰ می باشد که به دلیل ارتباطات سیاسی عربستان سعودی با قدرت های تاثیر گذار اقتصادی منطقه ای و بین المللی بر اهمیت و ثقل تاثیرگذاری آن در مجامع مختلف اقتصادی افزوده است و از سوی دیگر توان مالی بالای این کشور و اعطای کمک های مالی در قالب کمک های توسعه ای و اقتصادی به کشورهای مسلمان و جهان سوم بیانگر حوزه نفوذ سیاسی و اقتصادی بالای آن می باشد .

منظر سوم که منظر دینی و مذهبی می باشد بر گرفته از جایگاه این کشور به دلیل تولید مراکز دینی مسلمانان چون شهرهای مکه و مدینه و فرصت عظیم کنگره بزرگ و سالیانه حج بوده که در کنار توان

مالی و اقتصادی، نوعی رسالت و رهبری دینی جهان اسلام را به این کشور داده است بویژه اینکه عربستان سعودی در خلال مذاکرات تشکیل سازمان کنفرانس اسلامی در سال ۱۹۷۱ با استقرار دبیرخانه موقت سازمان کنفرانس اسلامی در شهر جدّه به نوعی به این رهبری رسمیت بیشتری نیز بخشیده است.

لذا نویسنده با توجه به ملاحظات فوق و اهمیت عربستان سعودی بعنوان یکی از بازیگران مهم در صحنه های مختلف منطقه ای و بین المللی که همزمان به دلیل همسایگی جغرافیایی، یکی از اولویت های اصلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را نیز تشکیل می دهد، تلاش دارد با این نوشتار بخشی از زوایای نظام سیاسی عربستان سعودی و تاثیر چالشهای منطقه ای و بین المللی بر مشروعیت سیاسی آن را مورد تحقیق و مطالعه قرار دهد. اگر چه نویسنده به این موضوع نیز واقف است که بررسی تحولات داخلی کشورها حوزه وسیع و پیچیده ای بوده که مستلزم وقت و مطالعه عمیق زیادی می باشد.

انگیزه تحقیق :

انگیزه اصلی تحقیق ناشی از اهمیت عربستان سعودی در منطقه و محیط بین الملل و همچنین سیاست خارجی کشورمان می باشد. بدون شک سیاست خارجی کارآمد و موثر نسبت به کشورهای همسایه و هدف، مستلزم شناخت دقیق کشور مورد نظر و بررسی زوایای مختلف تحولات سیاسی آن کشور بوده بطوریکه بتوان بر پایه داده ها و اطلاعات حاصله واکنش و سیاست مناسبی را اتخاذ نمود.

شاید انگیزه فوق را به نوعی در جایگاه این کشور و تعریف ویژه ای که عربستان سعودی در سیاست خارجی کشورمان دارا می باشد، نهفته دانست. بویژه اینکه این کشور به دلیل شرایط خاص آن جزء معدود ترین کشورهای هدف سیاست خارجی است که در سه حوزه سیاسی، اقتصادی و دینی به طور همزمان با جمهوری اسلامی چه به صورت دوجانبه و یا منطقه ای و بعضاً بین المللی رقابت می نماید. لذا شناخت دقیق تر تحولات داخلی آن و جریان های سیاسی و اجتماعی نو ظهور در این

کشور می تواند بینش وسیعتری در پیگیری مسائل روابط دوجانبه جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی به کارشناسان ذیربط ارائه دهد .

بر این اساس نویسنده معتقد است که اتخاذ یک سیاست خارجی آگاهانه و هدفمند در ارتباط با کشورهای همسایه و همجوار و خصوصاً کشور عربستان سعودی می تواند ضمن کاهش تهدیدهای سیاست خارجی ، فرصت های زیادی را نیز برای کشورمان به همراه داشته باشد ، امید است که این نوشتار تا حدی بتواند در راستای تامین اهداف سیاست خارجی کشورمان ، وضعیت رقابت جویانه منفی روابط را کاهش داده و در مقابل با اتخاذ تدابیر و سیاست های به هنگام ، آن را به روابط مسالمت آمیز و مبتنی بر همکاری متقابل تبدیل نماید.

سوال اصلی و سوالات فرعی :

این تحقیق مشتمل بر یک سوال اصلی و چندین سوال فرعی می باشد ، پرسش اصلی که نویسنده در این نوشتار درصدد است آن را پاسخ گوید این است که:

- عوامل و تحولات مهم منطقه ای و بین المللی چه تاثیری بر مشروعیت نظام سیاسی عربستان سعودی داشته است ؟

بر این اساس و با توجه به اینکه پاسخ دادن به این پرسش خود مستلزم ، طرح سوالات متعدد دیگر می باشد که می تواند نویسنده را در دستیابی به هدف و غایت پژوهش یاری کند، پرسش های فرعی ذیل که بعضاً عناوین فصول را نیز به خود اختصاص می دهند مطرح می شوند:

- مشروعیت سیاسی چیست و انواع مشروعیت سیاسی از دیدگاه جامعه شناسی سیاسی چه می باشد؟

- مهمترین شاخص های بحران مشروعیت چه می باشد؟

- مشروعیت سیاسی پادشاهی عربستان سعودی بر چه بنیان هایی استوار است؟